

Participativní evaluace projektu inkluzivního vzdělávání s využitím diagnostiky dětí

Inka Píbilová, Česká evaluační společnost a Evaluace.com / Jan Stejskal, Romský vzdělávací fond

Projekt:

Tříletý komplexní projekt [Společně do školky](#) poskytuje od roku 2013 kvalitní předškolní vzdělávání sociálně znevýhodněných, zejména romských dětí v rámci předškolních klubů a následně i mateřských škol. Následně napomáhá při zápisech dětí do tzv. nesegregovaných základních škol. Projekt inicioval a financuje Romský vzdělávací fond ve spolupráci s Magistrátem města Ostravy. Ve dvou městských obvodech Ostrava – Poruba a Mariánské Hory – Hulváky jej realizují ostravské neziskové organizace Bílý nosorožec, o.p.s. a Beleza Ostrava, o.s.

Cíle evaluace:

Průběžná evaluace po 2 letech implementace projektu měla vyhodnotit kvalitu poskytovaného předškolního vzdělávání, dosavadní pokrok v porovnání s nastavenými cíli a měla doporučit případné změny během posledního roku.

Východiska:

- Inkluze Romů je v Ostravě ožehavé téma – evaluace měla potenciál ovlivnit Magistrát města Ostravy, ale i další instituce a jejich aktivity.
- Evaluace nabízela příležitost, aby rodiče dle vlastních kritérií vyhodnotili kvalitu projektu a ovlivnili jeho další směřování, dále též aby ohledně předškolního vzdělávání ovlivňovali dalším sociálně znevýhodněné rodiny.
- Evaluace byla též příležitostí k dalšímu rozvoji, vzdělávání realizátorů a vyjasnění rolí.

Navržený přístup:

Evaluace byla zaměřená na využití výsledků (utilisation-focused evaluation, Michael Q. Patton). Tento přístup pomáhá primárním uživatelům evaluace vybrat správné otázky, model, metody a způsob využití dle specifické situace, v nichž se (projekt) nachází. Jde o interaktivní proces mezi evaluátorem a předpokládanými uživateli. Viz http://betterevaluation.org/plan/approach/utilization_focused_evaluation.

Evaluace byla tedy v nejvyšší možné míře **participativní**. Držela se následujících zásad: šlo (1) o rovnocenný proces, ve kterém hlediska evaluátora nebyla o nic významnější než pohledy ostatních aktérů včetně klientů; přičemž (2) proces evaluace a jeho výsledky byly nastaveny tak, aby byly prakticky využitelné pro všechny zúčastněné. Participativní přístup usiluje o praktičnost, využitelnost, přijetí spoluodpovědnosti za rozhodování o projektu ze strany klíčových aktérů. (Kellog, Estrella, viz str. 18, <https://www.ids.ac.uk/files/Wp70.pdf>). Nejde pouze o to zjistit názor klientů, ale o to, **čí pohled je důležitý**.

Konkrétní postup:

Pro účely evaluace byla vytvořena **referenční skupina**, složená ze zástupců 2 donorů a 2 realizátorů. Tato skupina blíže specifikovala zaměření evaluace a evaluační otázky. Během přípravy byl **okruh uživatelů evaluace** po dohodě s touto skupinou **rozšířen** na rodiny zapojené do projektu (a další zájemce), mateřské a základní školy v cílových lokalitách, úřady městských částí a další instituce pracující se sociálně

znevýhodněnými osobami. Celkem **20 aktivních matek** (z asi 116) bylo rovněž konzultováno ohledně účelu evaluace a evaluačních otázek. Z jejich strany vzešly nové okruhy hodnocení, zejména další rozvoj infrastruktury, zapojení otců dětí a udržitelnost projektu. Všichni klíčoví aktéři byli též přizváni na **závěrečný evaluační workshop**. Toho se nakonec zúčastnilo asi 50 osob, od romských rodičů s dětmi, přes zástupce škol, po Českou školní inspekci, Magistrát m. Ostravy aj. Diskuse byla velmi otevřena a pomohla osvětlit řadu otázek a hypotéz.

Metodika sběru dat byla **kvantitativní i kvalitativní**. Nadace upustila od původního požadavku na srovnávací skupinu. Vyhodnocení kvality poskytovaného vzdělávání a posun ve znalostech a dovednostech dětí zajistila mimo jiné i **individuální diagnostika** asi 20% dětí zapojených do mateřských center, resp. do mateřských škol. Závěry byly poskytnuty pouze souhrnně – poukázaly na to, v kterých oblastech jsou děti na úrovni přiměřené jejich věku (v porovnání s vrstevníky) a v čem zaostávají, tedy na jaké oblasti by se projekt měl více soustředit. Ostatní metody zahrnovaly polostrukturované rozhovory (s využitím metody největší změny), skupinové diskuse, fokusní skupiny, návštěvy škol a rodin, pozorování a případové studie.

Využití:

Již v průběhu evaluace byla **zavedena některá doporučení** (projektové řízení). Jeden z realizátorů navíc vyjádřil **zájem dále rozvinout jednu z metod a používat ji interně pro hodnocení dopadů** i u dalších projektů. Aby bylo možné evaluační zprávu maximálně využít, nadace v průběhu evaluace souhlasila s **financováním překladu do češtiny**. O českou verzi zprávy vyjádřila zájem Agentura pro sociální začleňování, Česká školní inspekce, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a další instituce. Lze tedy očekávat její širší přínos.

Poučení pro evaluace obdobných projektů cílených na sociálně znevýhodněné osoby:

- Klienti velmi dobře ví, co je pro ně důležité; jsou schopni vytvořit evaluační otázky a poukázat mj. na klíčové faktory úspěchu, které mohou ostatní aktéři přehlédnout.
- Klíčová byla jasná komunikace účelu evaluace i faktu, že existence doporučení z evaluace ještě neznámá, že budou realizována – heslo „nic neslibovat“.
- Během přípravné fáze je důležité vyjasnit obavy aktérů z evaluace, což přispívá k efektivnější evaluaci i snadnějšímu přijetí závěrů a následné implementaci doporučení.
- Evaluace musí mít na paměti při každém kroku způsob využití, ale též potenciální důsledky. Je třeba pružně reagovat na jakékoliv citlivé informace a okolnosti.
- Metody je třeba přizpůsobit. Neosvědčily se písemné dotazníky pro tyto osoby, i když vyplňování bylo asistované. Vhled naopak přinesly skupinové diskuse, a to i mezi rodiči a institucemi, a dále případové studie. Studie osvětlily velmi specifické faktory klíčové pro rozhodování konkrétní rodiny.
- Dále se prokázala nutnost kvalitní projektové dokumentace a aktualizace údajů, a to i odchodivších klientů a jakýchkoliv průzkumů o cílové skupině (vzhledem k neexistenci oficiálních statistik o Romech).
- Participativní evaluace klade specifické požadavky na evaluátora – facilitátora, i na „zadavatele“.

Odkazy na evaluační zprávu v češtině i angličtině:

www.evaluate.com

www.romaeducationfund.hu/evaluations

Matky měly zájem dozvědět se během evaluace (dle úvodního setkání):

- Jaké jsou možnosti rozvoje mamaklubu (delší provozní doba, doprava dětí do klubu zejména v zimním období, rozvoj infrastruktury v Porubě - dětské hřiště, šatna, prostor na spaní, obědy, mimoškolní aktivity - divadla). Jakou roli může hrát magistrát Ostravy;
- Do jaké míry jsou děti připraveny na výuku na „normální“, nesegregované základní škole (tedy kde není velké % Romů);
- Jaké jsou další dopady klubů, např. sociální práce a právní poradenství ve stejných prostorách;
- Zda lze zorganizovat setkání matek na téma "jak řešit problematické chování dětí";
- Jaká je role otců (např. při rozhodování o budoucnosti dítěte), zda se mohou otcové také podílet na posilování rodičovských dovedností a událostí v klubech;
- Jaký je postoj učitelů a kvalita standardních mateřských škol oproti klubům, Co by partneři projektu mohli udělat pro zvýšení kvality standardních mateřských škol;
- Jak se děti cítí ve standardních mateřských školách, zejména pokud se nemohou zúčastnit placených aktivit (angličtina, výlety apod.), zda může tyto aktivity hradit sociální odbor Magistrátu města Ostrava;
- Jak lze řešit šikanu (na základě rasismu a chudoby) ve standardních mateřských školách;
- Jak budou mamakluby pokračovat i po skončení projektu? (udržitelnost).

Projektový tým měl zájem dozvědět se během evaluace (dle úvodního setkání):

- Jaké byly důvody rodičů pro odchod z projektu nebo nepravidelnou docházku; (relevance)
- Jaké jsou důvody (motivace) pro zapojení a pravidelnou docházku; (relevance)
- Celkový průběh projektu, co se osvědčilo, co se dá zlepšit;
- Poučení pro Magistrát města Ostravy o předškolních kapacitách, výstupech a výsledcích projektu, pozitiva a negativa modelu, překážky, rozdíly oproti standardním MŠ, návrhy na změny i na politické úrovni;
- Zpětná vazba od cílové skupiny a dalších aktérů (poznají např. učitelky standardních MŠ, které dítě pochází z mamaklubu, měly méně romských dětí před počátkem projektu apod.);
- Daří se projektu umísťovat děti do nesegregovaných ZŠ;
- Jak se mohou zapojit otcové (s ohledem na návrh matek v přípravné fázi evaluace);
- Jak se ředitelé a učitelé chovají k romským a neromským dětem, ak se podporuje začleňování do kolektivu a bojuje proti rasismu/šikaně;
- Názory zúčastněných stran o klubech a srovnání s alternativami (metody, přístupy);
- Jaké jsou změny (týkající se dětí, matek, otců), ke kterým projekt přispěl;
- Jaké jsou učební výsledky dětí umístěných v nesegregovaných základních škol (ve srovnání s dětmi v segregovaných školách); vidí ředitele / učitelé u romských dětí podpořených z projektu a ostatních romských dětí rozdíl ve školní zralosti; jaké jsou důvody pro umístění v segregovaných školách;
- Jak efektivně projekt řídil projektový tým, jak plní své úkoly, jak jsou jednotliví zaměstnanci schopni motivovat cílovou skupinu, jaká je zpětná vazba cílové skupiny na jednotlivé zaměstnance;
- Jak projekt posílil emancipaci rodičů, jak lze postupovat, aby projekt v budoucnu nebyl třeba (udržitelnost).